

Problem antropologii filozoficznej w refleksji Włodzimierza Sedlaka

U źródeł refleksji antropologicznej Włodzimierza Sedlaka legło przeświadczenie, iż problem poznania bytu ludzkiego, podejmowany zarówno w ramach samej filozofii, jak i nauk szczegółowych, pozostaje nadal otwartym.

„Pytanie o to: co to jest człowiek, wydaje się ciągle pozostawać bez odpowiedzi. Dowodzi się, że właściwie od czasów Sokratesa, Platona i Arystotelesa poznanie filozoficzne człowieka nawet u schyłku XX w. nie uległo zmianie i w dalszym ciągu formułowane przez nich tezy wyznaczają płaszczyznę sporów na temat jego „istoty”¹.

Współczesny filozof Andrzej Zachariasz tym stwierdzeniem wskazuje, iż w kwestii określenia człowieka, nawet u schyłku XX wieku, trudno mówić o postępie wiedzy dotyczącej człowieka jako jestestwa, mogącej przyczynić się do budowy spójnej i całościowej teorii człowieka. Dlatego też można wnosić, że kwestia poznania człowieka jako jestestwa pozostaje nadal otwarta. Niewątpliwie problem ten należy do najbardziej zawiłych i złożonych zagadnień filozoficznych, szczególnie gdy współczesna wiedza o człowieku jest tak zróżnicowana w obrębie poszczególnych dyscyplin naukowych oraz podlega uzależnieniu w obrębie nauk szczegółowych od odkryć dokonywanych w ich ramach.

Problem poznania człowieka, utożsamiany z próbami filozoficznego poszukiwania odpowiedzi, jest w filozofii współczesnej wyznaczany nowym kontekstem znaczeniowym, zaczerpniętym z nauk szczegółowych. Jednak

ELŻBIETA STRUZIŁ

Od bioelektroniki do antropologii
– rozwój problematyki
antropologicznej w twórczości
Włodzimierza Sedlaka

¹ A. L. Zachariasz: *Antropotelizm. Człowiek a sens istnienia*. Lublin 1996, s. 11.

samo poznanie człowieka jako specyficznego jestestwa, z próbą wyznaczenia właściwych metod poznania, jawi się jako problem metodologiczny współczesnej antropologii filozoficznej.

W obszarze refleksji filozoficznej bywa formułowane stwierdzenie że człowiek sam sobie jawi się jako istota nieznana. Postulat poznania człowieka, „ujasnienia” jego bytu (jak pisał Karl Jaspers), niewątpliwie wyrasta z tradycji antropologii filozoficznej i jest obecny w pismach Maxa Schelera, Arnolda Gehlena czy Helmutha Plessnera, a także w tekstach wielu innych przedstawicieli poszczególnych nurtów współczesnej antropologii. Można wręcz stwierdzić, że postulat poznania człowieka stanowi pierwotne źródło podejmowania problematyki człowieka, może być również postrzegany jako próba przełamania sceptycyzmu wobec postawy agnostycyzmu.

W rozważaniach antropologicznych Włodzimierza Sedlaka postulat poznania człowieka formułowany jest w kontekście analiz refleksji noblisty Alexisa Carrela zawartych w tekście *Człowiek istota nieznana*. „Nasza nieznajomość siebie – jak pisze Alexis Carrel – ma osobliwą naturę. Nie pochodzi ona z trudności wystarania się o potrzebne dane ani z ich niedokładności czy rzadkości. Zawdzięczamy ją, przeciwnie, nadmiernej obfitości i pogmatwaniu wiedzy, którą o sobie samej ludzkość nagromadziła w ciągu wieków. A także rozdrobnieniu nas samych na nieskończoną prawie ilość fragmentów przez nauki, które podzieliły między sobą badanie naszego ciała i naszej świadomości.”² Trafność stwierdzeń zawartych w wypowiedzi A. Carrela, formułowanych na początku XX wieku, zostaje potwierdzona wypowiedziami wielu filozofów, którzy w swoich pracach z zakresu antropologii filozoficznej starali się chociaż częściowo zbliżyć w swoich poszukiwaniach do wyjaśnienia problematyki człowieka. W obszarze współczesnej myśli antropologicznej postulat poznania człowieka wysuwa w swych rozprawach Max Scheler, który formułując zadania antropologii filozoficznej, pisał: „Zadaniem filozoficznej antropologii jest dokładne pokazanie, jak z podstawowej struktury bytu człowieka [...] wynikają jego wszystkie specyficzne monopole, osiągnięcia i dzieła: język, sumienie, narzędzie, broń, idee prawa i niesprawiedliwości, państwo, przywództwo, przedstawiające funkcje sztuk, mit, religia, nauka, dziejowość i uspołecznienie.”³ Zakreślony obszar badań pozwoli odkryć podstawowe prawa kierujące rozwojem człowieka zarówno w aspekcie biologicznym, psychicznym, jak i duchowym i społecznym⁴, by następnie stwierdzić: „W żadnej epoce poglądy na istotę i pochodzenie człowieka nie były bardziej niepewne, nie-

² A. Carrel: *Człowiek istota nieznana*. Przeł. R. Świętochowski. Warszawa, s. 24. Zob. W. Sedlak: *Na początku było jednak światło*. Warszawa 1986, s. 250.

³ M. Scheler: *Stanowisko człowieka w kosmosie*. W: Idem: *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*. Warszawa 1987, s. 142.

⁴ Idem: *Człowiek i historia*. W: Idem: *Pisma z antropologii...*, s. 150.

określone i różnicowane niż w naszych czasach [...]. W historii trwającej 10 tysięcy lat jesteśmy pierwszą epoką, w której człowiek całkowicie i bez reszty stał się »problematyczny«, w której już nie *wie*, czym jest, a zarazem też *wie*, że tego nie wie.”⁵ Wagę problemu dostrzegają również współtwórcy współczesnej antropologii filozoficznej – Arnold Gehlen⁶ oraz Helmut Plessner, który stwierdza: „Jako istota wrzucona w świat człowiek jest ukryty przed samym sobą – *homo absconditus*.”⁷ Pojęcie to w jego przekonaniu wyraża „niezłębialną” istotę, naturę człowieka, sprawiającą, że nie da się go bliżej określić.

Podnosząc te problemy i formułując swoje stanowisko wobec kwestii poznania jestestwa, W. Sedlak podkreśla aktualność spostrzeżeń A. Carella, którego analizy mogą być mu bliższe z uwagi na przyrodniczą orientację. Wydaje się również akceptować jego analizy dotyczące cząstkowego poznania człowieka w ramach nauk szczegółowych. Zgadza się również ze stwierdzeniami, iż trudności poznawcze dotyczące istoty i natury człowieka wiązać należy nie z brakiem, lecz z nadmiarem wiedzy o człowieku, jaką zgromadziły nauki szczegółowe oraz humanistyczne, należy owe trudności łączyć również z różnorodną metodologią poznawczą oraz z trudnościami związanymi z podejmowaniem prób budowania syntez. Nauki przyrodnicze stosując metodologię empiryczną, postrzegają człowieka jako najbardziej skomplikowany przedmiot swoich badań. Traktując go wyłącznie w kategoriach obiektu biologicznego i badając funkcjonalność układu, rezygnują z badania jego psychicznych właściwości, pozostawiając tę sferę dla obszaru psychologii i antropologii. Nauki szczegółowe z właściwej perspektywy formułują pytanie dotyczące człowieka, ujawniając jedynie jakiś aspekt badanego przedmiotu poznania. Wynika stąd fragmentaryczny i cząstkowy (w odniesieniu do całości wiedzy o człowieku), jak również szczegółowy charakter poznania w obrębie tych dyscyplin. W procesie poznania człowieka, w obszarze budowania szczegółowej o nim wiedzy uświadomiony zostaje problem korzystania z niej w całościowej teorii człowieka. Analizując ten problem, A. Zachariasz zauważa: „[...] faktycznie jest tak, że mimo iż nasza wiedza o człowieku w ramach poszczególnych dziedzin »rozsztala się«, czyniąc niejednokrotnie wielkie postępy, człowiek jako pewne jestestwo pojmowany całościowo w dalszym ciągu jawi się sobie samemu jako *homo absconditus*.”⁸ W rozważaniach Sedlaka obecna jest świadomość tego, iż teorie naukowe nie dostarczają wyczerpującego opisu rzeczywistości, w związku z czym poznanie na-

⁵ Zob. ibidem, s. 151.

⁶ Zob. A. Gehlen: *Obraz człowieka*. Tłum. M. Malczewski, A. Czajka. „Studia Filozoficzne” 1983, nr 8–9 (213–214), s. 239–248.

⁷ H. Plessner: *Pytanie o conditio humana*. Przeł. M. Łukasiewicz, Z. Krasnodębski, A. Załuska. Warszawa 1988, s. 120.

⁸ A. L. Zachariasz: *Antropotelizm...*, s. 90.

ukowe zawsze będzie otwarte. Podobnie jak filozof i antropolog Edgar Morin, żywił Sedlak przekonanie, że nauka o człowieku podejmowana w nowej rzeczywistości naukowej stanowi naukę otwartą, wymagającą dopiero budowania fundamentalnych podstaw pod teorię człowieka.

Pytania o człowieka formułowane w dynamicznej rzeczywistości naukowej akcentują faktycznie jeden z przejawów istnienia bytu ludzkiego, wskazując na ontologiczny – konstrukcyjny aspekt jego jestestwa bądź aspekt epistemologiczny, wskazują również na możliwość analizowania ludzkiej kondycji lub sfery aktywności przejawiającej się w świecie przyrody i świecie kultury. W przekonaniu Sedlaka przyczyniają się do pogłębienia „problematyczności” bytu, tym bardziej, że jego zdaniem nie wszystkie nauki szczegółowe uprawnomożnione są do zabierania głosu w kwestii człowieka. Współczesna fizyka i chemia pełniące wobec nauk o życiu funkcje pomocniczą, dostarczające nowoczesnej biologii narzędzi i metod poznawczych, nie są kompetentne, aby wypowiadać się w kwestii człowieka. Uprawnomocniona jest do tego jedynie biologia i nauki o życiu, które za swój przedmiot uznają materię ożywioną, z uwzględnieniem całej złożoności procesów w niej zachodzących. Według Sedlaka tylko nauki o życiu i formułowana „nowa biologia” są w stanie zabezpieczyć podstawy, na których można będzie konstruować teorię człowieka. W rozważaniach antropologicznych W. Sedlaka bioelektronika stanowi fundamentalne pole badań, umożliwiających podejmowanie zagadnień i problemów, które dotyczą człowieka. W tradycji myśli antropologii filozoficznej obecny był postulat integralnego i komplementarnego ujęcia biologiczno-cielesnego oraz psychiczno-duchowego aspektu człowieka. Postulat ten sformułował M. Scheler, E. Morin, A. Gehlen oraz H. Plessner, wyznaczając założenia dla współczesnej antropologii. W tym kontekście można przytoczyć wypowiedź Arnolda Gehlena, który przedstawiając program antropologii, pisze: „[...] antropologii nie wolno przejść obojętnie obok nauk szczegółowych, które [...] zadowolają się ograniczonym stawianiem pytań o człowieka, musi ona raczej zawierać w sobie założenia tych nauk wraz z ich rezultatami. Jeżeli zaś uważa za sensowne, by »człowieka« uczynić przedmiotem swych badań, to staje wobec podwójnego wymogu [...] po pierwsze, wymogu, by pewną naukę [...] postawić ponad nauki szczegółowe [...]. Po drugie: wymóg, by w jednej nauce obejmować obydwie »strony« człowieka, duchową i cielesną.”⁹ Podobnie Edgar Morin, określając program własnej antropologii, stwierdza, że powinna ona zawierać postulaty integralnego i komplementarnego ujmowania człowieka, z uwzględnieniem jego biologicznej natury i duchowego aspektu jego istnienia. Kompleksowy i integralny charakter antropologii powinien pozwolić na ukazanie człowieka jako istoty biologicznej, ale zarazem ze swej istoty – kulturowej. Poglądy E. Morina

⁹ A. Gehlen: *Obraz człowieka...*, s. 240.

znalazły odbicie w formułowanych przez Helmutha Plessnera postulatach antropologii integralnej, której fundamentalnym założeniem stało się postrzeganie człowieka przez pryzmat dwóch aspektów: naturalno-biologicznego oraz humanistyczno-historycznego, gdyż – jak zaznacza Plessner – „człowiek właśnie należy do obu tych dziedzin. Ponadto człowiek na co dzień widzi siebie dwojako: z zewnątrz jako fizyczne zjawisko i od wewnątrz jako coś istniejącego samo dla siebie. Nadrzędna jedność, łącząca obie te perspektywy, nie poddaje się obiektywizacji [...]. Utrzymać jedność perspektywy mogłaby tylko filozofia, która nie idzie utartym szlakiem dominujących niegdyś teorii poznania [...], lecz wykracza poza nie [...]”¹⁰ Z tej perspektywy postawił Plessner ważne dla antropologii filozoficznej pytania dotyczące „fundamentalnej struktury bycia człowiekiem” oraz pytanie o warunki i możliwości jego egzystencji jako otwartej wobec świata i siebie.

W kontekście tych filozoficznych wypowiedzi plasuje się refleksja W. Sedlaka na temat zadań właściwych współczesnej antropologii, a polegających na określeniu człowieka jako istoty biologicznej i psychicznej w kontekście jego aktywności w świecie. Pole rozważań antropologicznych zdeterminowała jego biologiczna orientacja i bioelektroniczna wizja rzeczywistości przyrodniczej, w którą człowiek został włączony. W procesie definiowania zadań i postulatów antropologii filozoficznej w sferze bioelektronicznej wizji rzeczywistości ujawniona zostaje idea integracji obszaru badań właściwego naukom biologicznym i humanistycznej wiedzy, jak również idea komplementarności w procesie poznawania człowieka. W tym przypadku idea komplementarności może być postrzegana na dwóch poziomach. Po pierwsze, bioelektronika ze swej strony zakłada komplementarność paradygmatu chemicznego wobec paradygmatu bioelektronicznego w naukach o życiu, który dowartościowuje materię biotyczną, eksponując jej elektroniczne właściwości. „[...] bioelektronika jest komplementarnym modelem procesów życiowych w stosunku do modelu biochemicznego”¹¹ – stwierdza Sedlak. Należałoby ją raczej postrzegać jako konieczne uzupełnienie biochemicznego wyjaśniania procesów życiowych, które uwzględnią w swojej syntezie nowe fakty niemożliwe do zinterpretowania w klasycznym wyjaśnianiu fenomenu życia. W artykule *Teoria i teoretyzowanie w biologii* autor podkreśla ideę komplementarności obu modeli życia: „Procesy życiowe należy traktować jako dwustronne oddziaływanie – biochemiczne i bioelektroniczne. Model chemiczny i elektroniczny są wzajemnie komplementarne i nierozdzielne”¹².

¹⁰ H. Plessner: *Pytanie o conditio humana...*, s. 40.

¹¹ W. Sedlak: *Badawcze perspektywy bioelektroniki*. W: Idem: *Inną drogą*. Warszawa 1988, s. 305. Zob. Idem: *Postępy fizyki życia*. Warszawa 1984, s. 30.

¹² Idem: *Teoria i teoretyzowanie w biologii*. W: Idem: *Inną drogą...*, s. 118. Zob. Idem: *Elektronika – bios i metoda*. W: Idem: *Bioelektronika 1967–1977*. Warszawa 1979, s. 180, 185; Idem: *Bioelektronika – środowisko i człowiek*. Kraków 1980, s. 12–13, 20.

Bioelektronika, pretendując do miana „syntezy biologicznej”, problem życia organicznego stara się ująć integracyjnie, rozpatrując materię ożywioną nie tylko pod kątem chemicznych reakcji, wskazując na elektroniczne własności związków organicznych. Po pierwsze, w bioelektronice idea komplementarności realizowana jest na poziomie poznawania i opisu procesów życia, gdyż w ramach bioelektronicznego paradygmatu życie ujmuje się jako proces wzajemnego sprzężenia tych reakcji na poziomie kwantowym. Po drugie, dla idei komplementarności (w ramach bioelektronicznych pojęć) w problematyce „jedności” bytu ludzkiego poszukuje się wspólnego podłoża biosu i *psyche*, jako dla idei nadrzędnej w procesie poznania człowieka, ukazującej możliwość korzystania z wielu teorii filozoficznych. Zauważmy, że realizacja idei komplementarności przebiega na dwóch płaszczyznach: antropologii przyrodniczej i antropologii filozoficznej. W refleksji Sedlaka perspektywą, która umożliwi realizację postulatu komplementarności w sferze poznania człowieka, jest przyjęcie modelu „antropologii od dołu”, wyznaczonej przyjęciem bioelektronicznej perspektywy w poznaniu człowieka.

Postulat integracji i komplementarności, obecny we wczesnej refleksji antropologicznej, staje się postulatem wielu współczesnych koncepcji człowieka. Podstawowym założeniem leżącym u podstaw nowoczesnej interpretacji człowieka jest z jednej strony idea „zhumanizowania biologii”, a z drugiej strony „zbiologizowania humanistyki” – jak zauważa Sedlak¹³. Idea ta wyraża współczesne tendencje obecne w antropologii filozoficznej, a mające na celu integralne postrzeganie człowieka. W ramach tak rozumianej integracji bytu ludzkiego poszukuje się wspólnej podstawy wyjaśniania procesów fizjologicznych i biochemicznych oraz procesów świadomościowych. Idea ta stanowi jedynie fascynującą próbę poszukiwania nowej teorii człowieka, lecz opartej na „glinianych nogach tradycji”, czyli na funkcjonującym w naukach o życiu biochemicznym sposobie definiowania kategorii życia w specyficznym rozumieniu fenomenu świadomości. „Aby w nowy sposób mówić o człowieku, trzeba dokonać dwóch zmian – inaczej wyrazić jego biologię oraz odmiennie pojmować jego świadomość. Bez tych dwóch posunięć – zauważa Sedlak – niczego w istocie nie można o człowieku orzekać. Okazuje się, że życie można wyrwać z chemicznego przemiatu materii na biologicznym młynku i nadać mu więcej akcentów energetycznych, zwłaszcza elektromagnetycznych. Konieczne jest wydobycie światła w procesach życiowych. Z drugiej strony psychologię należało z nieokreślonych wyżyn sprowadzić nieco bliżej życia biologicznego. Dosłownie odkryć w świadomości czynnik elektromagnetyczny, czyli najogólniej odnaleźć w myśli światło.”¹⁴ Postulaty te wpływają bezpośrednio z przyjmowanej przez Sedlaka bioelektronicz-

¹³ Idem: *Na początku było jednak światło...*, s. 246–247.

¹⁴ Ibidem, s. 247.

nej wizji życia. Jak sądzi, współczesna antropologia, stając przed problemem budowania nowej teorii człowieka, jest zmuszona uwzględniać nowe trendy i nowe tendencje w nauce, inaczej nie będzie można mówić o postępie w procesie poznawania człowieka. Optyka antropologiczna, analiza problematyki antropologicznej na tle rozważań bioelektronicznych, kontynuacja problematyki właściwej antropologii filozoficznej i wnoszenie doń nowych treści winny być postrzegane w kontekście rozważań bioelektronicznych jako pewien proces, dzięki któremu w trakcie tworzenia bioelektronicznej wizji świata konstytuuje się problematyka człowieka.

Rozwój problematyki antropologicznej w kontekście bioelektroniki

W 1967 roku W. Sedlak sformułował podstawy bioelektroniki, wytyczył główne kierunki rozwoju tej kształtującej się dyscypliny, scharakteryzował podstawowe wymiary bioelektroniki, określił jej przedmiot, metody oraz cel badań. Już pierwsze publikacje z zakresu bioelektroniki, w których przedstawione zostały teoretyczne podstawy modelu bioelektroniki, zawierają problematykę wskazującą na konieczność podjęcia w przyszłości zagadnień właściwych antropologii. Publikacje z lat 1968–1969 ujawniają zainteresowanie problematyką antropologiczną autora bioelektroniki. Ukazujące się w czasopismach naukowych artykuły, między innymi: *Podstawy ewolucji świadomości* („Kosmos A” 1968, z. 2, s. 161–169) oraz *Biofizyczne podstawy świadomości* (drukowane w „Rocznikach Filozoficznych” 1969, z. 3, s. 125–155) inauguruje podjęcie zagadnień antropologicznych, wytyczając tym samym główne kierunki rozważań, wymagające natychmiastowego rozpatrzenia teoretycznego w obrębie nowej dyscypliny. Budowa teoretycznych podstaw bioelektroniki, określenie jej przedmiotu, metod, celów, a w późniejszym czasie perspektywy praktycznych zastosowań bioelektroniki, następnie zaś ugruntowanie jej problematyki pochłonęły Sedlakowi wiele czasu, jakkolwiek sama bioelektronika pozostaje dziedziną znajdującą się na poziomie twórczego kształtowania właściwej jej problematyki. Sam Sedlak jednoznacznie stwierdza, iż bioelektronika nadal jest nauką *in statu nascendi*.

W publikacjach z późniejszych lat problematyka antropologiczna powraca jedynie w kontekście rozważań zagadnień właściwych bioelektronice, jednak samo zarysowanie problemów dotyczących istoty i natury życia wskazuje, iż autor dostrzega konieczność rozpatrywania zagadnienia życia i świadomości w szerszej, antropologicznej perspektywie. Wraz z rozwojem problematyki, która kształtuje główny profil rozważań bioelektronicznych, opracowywania teoretycznego szczegółowych zagadnień, coraz bardziej widoczna staje się próba wpisania bioelektroniki w kontekst rozważań antropologicznych.

Przełomowym wydarzeniem w procesie kształtowania problematyki antropologicznej była deklaracja podjęcia problemu człowieka w perspektywie bioelektronicznej wizji świata. Postulaty nowej „antropologii dynamicznej”, zwanej także „antropologią kwantową”, zostały przedstawione w wykładzie inauguracyjnym wygłoszonym na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 1975 roku, a zatytułowanym *Bioelektronika – bioplazma – antropologia przyszłości*. (Publikacja wykładu, przedstawiona jako artykuł pt. *Bioelektronika – bioplazma – antropologia przyszłości*, nastąpiła w 1976 roku w „Zeszytach Naukowych KUL”, z. 1 (73), s. 3–10). W wypowiedzi zostały sformułowane najważniejsze zagadnienia właściwe współczesnej antropologii, zarówno w jej frakcji przyrodniczej, jak i filozoficznej, wymagające podjęcia i opracowania w bioelektronicznej perspektywie.

W 1978 roku w „Studiach Filozoficznych” w publikacji *Życie jest światłem. Bioelektronika i możliwości nowej antropologii* (1978, nr 10 (155) s. 91–101) w bioelektronicznej perspektywie podjęto fundamentalne dla współczesnej antropologii zagadnienia. I tak, w ramach antropologii kwantowej, przyjmując za punkt wyjścia analizę procesu poznania człowieka w dotychczasowych koncepcjach antropologicznych, które wyeksponowały zagadnienie dualizmu psychofizycznego i definiowanie bytu jako *compositum* psychiki i somy, postuluje się ponowne rozważenie problemu genezy życia, kwestii natury i istoty procesów życiowych materii biotycznej, wreszcie świadomości – w tym zagadnienia genezy i natury świadomości oraz kwestii natury procesów świadomościowych właściwych bytowi ludzkiemu.

W ramach bioelektronicznej interpretacji człowieka powtórnego rozważenia wymagają zagadnienia pozostające w sferze zainteresowań antropologii filozoficznej, zapoczątkowane rozważaniami M. Schelera czy H. Plessnera: problematyka „jedności” człowieka, lecz jedności rozumianej wielopoziomowo – jedności bytu, jedności człowieka ze światem przyrody czy z wszechświatem, poznania i konstytucji świata kultury.

W ramach antropologii kwantowej rysuje się możliwość przezwyciężenia trudności o charakterze ontycznym, ontologicznym i epistemologicznym, które występują w antropologii filozoficznej. Fundamentalne dla antropologii pytanie o ontyczny status bytu ludzkiego domaga się – jak sądzi Sedlak – powtórnego rozważenia w bioelektronicznej rzeczywistości. Uzyskany w procesie poznania człowieka jego obraz, jako *compositum* o niedostatecznie określonych możliwościach, wymaga problematyzacji: „[...] na jakim poziomie należy poszukiwać paralelizacji, jeśli mamy człowieka traktować jako monolit, który rozwinął się sekwentnie i ostatecznie ewoluował ze wszystkimi cechami z organicznej masy? Innymi słowy – do jakiego poziomu należy sprowadzić zarówno *bios*, jak i *psyche*, by znaleźć sensowny start dla

rozwiązania dualizmu natury?”¹⁵ Problem ontycznej struktury człowieka rozwiązano w ramach antropologii przyrodniczej niemal wyłącznie na podstawie teorii i hipotez przyjętych w bioelektronice. Antropologia kwantowa oparta na modelach życia funkcjonujących w obrębie bioelektroniki ukazuje nową perspektywę rozpatrywania zagadnień właściwych antropologii przyrodniczej oraz filozoficznej. Droga do komplementarnego rozpatrywania problemu bytu ludzkiego wiedzie przez poszukiwanie podstaw jedności bytu ludzkiego w bioelektronicznej wizji rzeczywistości, z możliwością stawiania problemów pozostających w sferze zainteresowań antropologii filozoficznej.

W 1979 roku wydano *Bioelektronikę 1967–1977*. Rozdział *Homo electronicus* stanowi kontynuację problematyki antropologicznej – zawiera analizę zagadnienia natury i istoty procesów życiowych materii biotycznej, problemu elektromagnetycznej świadomości, genezy i ewolucji życia i świadomości, jak również zagadnienia ewolucji człowieka. W tym miejscu Sedlak stwierdza, iż traktując człowieka jako układ niezwykle złożony, należy, podejmując analizę bioelektroniczną, oprzeć badania na modelowych założeniach; dlatego można mówić w antropologii kwantowej o modelu *homo electronicus*.

Na Sesji Naukowej Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w Warszawie (13–14 czerwca 1979 roku), odbywającej się pod hasłem *Filozoficzne aspekty antropologii*, W. Sedlak wygłosił referat *Zarys antropologii przy bioelektronicznej interpretacji człowieka*, stanowiący syntetyczne ujęcie podstaw antropologii kwantowej, zaprezentował nową perspektywę poznawczą możliwą do uwzględnienia w refleksji antropologicznej, jak również wyakcentował możliwość rozważania problemu człowieka w bioelektronicznej perspektywie. Przymiotnikowe określenie „kwantowa” terminu „antropologia” sugeruje konieczność zejścia na fundamentalny, dostępny nauce poziom badania zjawisk zachodzących w materii ożywionej. Budowanie podstaw antropologii kwantowej, wyrosłej z heurystycznych wniosków bioelektroniki, postrzegane zostaje jako konieczność rozpatrywania problemu życia i świadomości w szerokiej perspektywie poznawczej, toteż współczesna antropologia nie powinna rezygnować z takiej perspektywy poznania. Wygłoszony na Sesji Polskiego Towarzystwa Antropologicznego przez W. Sedlaka referat ukazał się drukiem w „Przeglądzie Antropologicznym” pod tytułem: *Antropologia dynamiczna w bioelektronicznej perspektywie* (1980, z. 2, s. 315–320).

W twórczości naukowej Sedlaka lata 1976–1980 można uznać za okres formowania podstaw antropologii kwantowej, jednak za fundamentalną publikację z zakresu antropologii uznaje się *Homo electronicus* z 1980 roku.

¹⁵ Idem: *Życie jest światłem. Bioelektronika i możliwości nowej antropologii*. „Studia Filozoficzne” 1978, nr 10 (155), s. 92.

Koncepcja człowieka zaprezentowana w tej publikacji zawiera elementy charakterystyczne dla rozważań antropologii przyrodniczej. Rozważania z tego zakresu stanowią fundament analiz, w których perspektywie autor podejmuje problemy właściwe antropologii filozoficznej. Analizy bytu ludzkiego, który traktowany jest jako spełniony fakt w świecie przyrody, dokonuje Sedlak w obrębie bioelektronicznych pojęć, samą zaś bioelektronikę sprowadza do roli fundamentu umożliwiającego podejmowanie zagadnień fenomenu człowieka. Podstawowym celem antropologii kwantowej jest próba sprowadzenia fenomenu życia i fenomenu świadomości do wspólnej płaszczyzny, którą stanowi wymiar kwantowy. Antropologia kwantowa Sedlaka jest z pewnością pierwszą w Polsce próbą rozpatrywania problematyki antropologicznej na poziomie zdarzeń kwantowych materii biotycznej. Fakt bytu ludzkiego może być analizowany z różną dokładnością, antropologia w swoim klasycznym wydaniu, a więc antropologia przyrodnicza, rozpatruje człowieka w skali morfologicznej i anatomiczno-fizjologicznej, czyli skalę poznawczą w odniesieniu do człowieka przejmując od biologii. Przedmiotem materialnym antropologii przyrodniczej jest człowiek ujmowany jako osobnik szczegółowego gatunku istot żywych, przy czym rozpatruje się go jako psychofizyczną całość. Do istotnych zagadnień antropologii przyrodniczej należy ewolucja człowieka, jego wewnątrzgatunkowe różnicowanie, zmienność osobnicza oraz rasowa adaptacja człowieka do naturalnego środowiska jego życia, jak również adaptacja człowieka do warunków zmieniającego się pod jego wpływem środowiska naturalnego. Problemy składające się na obszar szczególnego zainteresowania antropologii przyrodniczej determinują w znacznym stopniu pole rozważań antropologii Sedlaka.

Antropologia przyrodnicza w analizach poszczególnych zagadnień odwołuje się do metod obserwacji, posługuje się w ograniczonym zakresie metodą eksperymentu, stosuje również metody porównawcze, jeżeli bada różnicowanie wewnątrzgatunkowe. Materiał doświadczalny, jakiego dostarcza paleontologia i paleoantropologia, stanowi podstawę ustalania zmienności cech organizmu, a także stopnia adaptacji do nowych warunków środowiskowych. Istotnym zagadnieniem w obszarze antropologii przyrodniczej jest rozwój zjawisk społecznych zachodzących w obrębie grupy lub gatunku. Wyznacznikiem stopnia rozwoju człowieka, wyznacznikiem procesu hominizacji były w przeszłości wytwory kulturowe i korelacje morfologiczno-fizjologiczne mózgu. Czynnikiem obecnie wyznaczającym poziom rozwoju człowieka, orzekającym o stopniu hominizacji, winien być poziom świadomości. Taki wniosek formułuje współczesna antropologia, nie zawiera on jednak żadnych informacji o naturze ludzkiej świadomości. Antropologia przyrodnicza determinowana była rozwojem nauk biologicznych, od których przyjmowała stopień dokładności badania człowieka. Poziom badania organizmu przedstawia Sedlak, konstruując szereg przestrzenno-funkcjonalny. Poznanie bio-

logiczne organizmu zaczęło się w szeregu przestrzennym od morfologii i anatomii narządów. Odpowiednikiem funkcjonalnym była fizjologia. Stanowi to pierwsze przybliżenie, określane jako „antropologia I”. Kolejne przybliżenie, czyli „antropologia II”, to poznanie w szeregu przestrzennym anatomii komórkowej i subkomórkowej, której odpowiednikiem funkcjonalnym stała się biochemia; antropologia drugiego przybliżenia sięga wymiarów komórkowych i subkomórkowych. W perspektywie, jako możliwość „głębszego” poznania organizmu, rysuje się „antropologia III”, tj. przybliżenie molekularne, z własną funkcjonalnością, określaną mianem konfirmacyjnej. Kolejnym – IV przybliżeniem, znajdującym się we wstępnej fazie formułowania, jest antropologia kwantowa i jest to jednocześnie najdokładniejsza skala. Odpowiednik funkcjonalny IV przybliżenia stanowią procesy kwantowe, odkryte przez bioelektronikę, a zachodzące w materii ożywionej. Problem świadomości i problem życia rozpatrywano w ramach poszczególnych antropologii w różnej skali wielkości, właściwej określönemu przybliżeniu, od antropologii I do antropologii IV. Antropologia kwantowa powinna włączyć w obszar swych analiz kwantowe procesy energetyczne, dynamiczność bioukładu, materialne podstawy życia i świadomości, z uwzględnieniem tezy, że materia, zanim przyjmie fenomenologiczny wyraz, zawsze znajduje się w stanie kwantowym. Makroskopowy fenomenologiczny obraz bytu ludzkiego zostaje sprowadzony do elementarnych procesów zachodzących w materii biotycznej, do wymiarów kwantowych.

Praca *Homo electronicus* zawiera prezentację koncepcji człowieka elektronicznego – *homo electronicus*, oraz koncepcję *homo cosmicus* wskazującą relację z wszechświatem. Ideę *homo electronicus* podejmuje Sedlak w licznych artykułach o charakterze naukowym oraz popularnonaukowym. Artykuł z 1983 roku *Natura ludzkiej świadomości w świetle bioelektroniki* (drukowany w „Rocznikach Filozoficznych” 1983, z. 3, s. 83–91) potwierdza kontynuację rozważań antropologicznych. Ponownie podjął autor problem świadomości w wymiarze kwantowym oraz możliwość wyjaśnienia tożsamości procesów życia i świadomości, a także zagadnienie świadomości refleksyjnej człowieka. W kontekście tych rozważań Sedlak zajął się nowymi zagadnieniami: sensem istnienia, wymiarami egzystencji ludzkiej (materiał ten przedstawiony został w eseistycznej formie w publikacji *Sens i bezsens życia*, a pierwotnie drukowany był w „Miesięczniku Literackim” 1984, nr 11–12, s. 131–137).

Postępy fizyki życia, praca z 1984 roku, stanowi kontynuację problematyki bytu ludzkiego, jego istnienia wobec środowiska życia człowieka. Podstawowy problem badawczy koncentruje się wokół genezy życia, jego natury i dynamiki. W ramach elektromagnetycznej teorii życia rozpatruje Sedlak relację człowieka do naturalnego środowiska przyrodniczego. Zagadnienie środowiska naturalnego autor przedstawia w kontekście rozważań nad

istotą procesu ewolucyjnego człowieka, wysuwając tezę, że w analizie ewolucyjnej drogi rozwoju gatunku człowieka należy uwzględnić całą złożoność środowiska naturalnego – aspekt biochemiczny oraz elektromagnetyczny profil środowiska. Elektromagnetyczny system Ziemi rozpatrywany w czasie i przestrzeni jest układem dynamicznym, z perspektywy bioelektroniki jego dynamika wywarła istotny wpływ na przebieg procesu ewolucji człowieka. Człowiek kształtował się gatunkowo w zmiennym środowisku geochemicznym i geofizycznym. Elektromagnetyczny ekosystem podlegał procesowi ewolucji, podobnie jak organizmy przynależne do różnych form gatunkowych. Relacja organizm ludzki – środowisko, z uwzględnieniem jego profilu elektromagnetycznego może być rozpatrywana przez pryzmat energetycznego uzależnienia żywego ustroju od zmiennych sytuacji otoczenia. Przyjmując za punkt wyjścia elektromagnetyczną teorię życia, Sedlak uwzględnia całą złożoność procesów energetycznych, w tym sensie organizm pojmować należy jako „detektor” wszelkich zmian środowiska elektromagnetycznego. Zgodnie z założeniami elektromagnetycznej teorii życia, organizm charakteryzuje się własną emisją fali elektromagnetycznej, funkcjonując w środowisku naturalnym, staje się jednocześnie detektorem wyczulonym na odbiór elektromagnetycznego sygnału. Wraz z rozwojem teorii życia zmienia się pojęcie organizmu oraz rozumienie środowiska. Środowiska nie definiuje się już wyłącznie jako otoczenia organizmu, lecz w nowej interpretacji stanowi ono integralną część żywego ustroju. Wszelkie zmiany naturalnego środowiska elektromagnetycznego organizm odbiera jako zaburzenie własnego pola biologicznego. Wytworzona w procesie ewolucyjnym kompatybilność środowiska i organizmu zostaje zburzona w wyniku działalności technicznej człowieka, objawiającej się produkcją pól elektromagnetycznych. Problem relacji człowiek – środowisko skłania do analiz uwzględniających aktualną sytuację człowieka w świecie przyrody jako naturalnym środowisku jego życia, lecz krytyczna diagnoza skłania do refleksji nad możliwością życia człowieka w podlegającym degradacji środowisku naturalnym. Z katastroficznej diagnozy sytuacji człowieka wpływa postulat ochrony dotyczący biochemicznego aspektu środowiska oraz jego elektromagnetycznej frakcji.

W 1984 roku w miesięczniku Stowarzyszenia PAX „Kultura, Oświata, Nauka” umieszczono artykuł W. Sedlaka *Wybrane zagadnienia z bioelektroniki*, zawierający zarys problematyki, który został opracowany teoretycznie w obrębie bioelektroniki. Obecny stan rozważań poszczególnych zagadnień należących do bioelektroniki może być jedynie postrzegany jako zarysowanie kręgu zainteresowań nowego kierunku, który ciągle znajduje się w fazie *in statu nascendi*. *Kompendium bioelektroniki* zawiera *Zarys antropologii kwantowej*, w którym autor wyeksponował problematykę dotychczas opracowaną oraz określił zakres problemów wymagających podjęcia w ramach antropologii kwantowej:

- „1. Przegląd historyczny.
2. Pojęcie *homo electronicus*.
3. Antropogeneza i pole elektromagnetyczne.
4. Elektromagnetyczny charakter świadomości.
5. Sprzężenie organizm – świadomość.
6. Polowe relacje międzyludzkie.”¹⁶

W *Zarysie antropologii kwantowej* Sedlak wyszczególnił grupy zagadnień wstępnie opracowanych. W obrębie każdej takiej grupy mieszczą się szczegółowe problemy wymagające opracowania. Wyznaczają one perspektywy badawcze antropologii kwantowej, wytyczając pole rozważań i badań, które podejmowane przez kontynuatorów bioelektroniki znajdują właściwe ugruntowanie w wiedzy o człowieku.

Kontynuację problematyki antropologicznej stanowi praca *Życie jest światłem*, która ukazała się w 1985 roku. Koncepcję człowieka elektronicznego poszerzył autor, eksponując jego możliwości zgłębienia świata przyrody. Zagadnienia te podjął w szerokiej perspektywie poznawczej, z uwzględnieniem sfery działalności naukowej i kulturowej człowieka, jego refleksji filozoficznej i twórczej aktywności w świecie. Refleksje natury filozoficznej przeplatają się z refleksjami autobiograficznymi, a metodologiczne analizy dotyczące postępu wiedzy przyrodniczej zostały uzupełnione dywagacjami na temat kondycji współczesnego człowieka, warunków jego istnienia oraz analizą negatywnych skutków ludzkiej działalności.

Analizy perspektyw poznania w sferze przyrodoznawstwa legły u podstaw przekonania Sedlaka, iż problematyka sensu, pojawiająca się na peryferiach wiedzy, w ostateczności musi się sprowadzać do człowieka jako podmiotu poznania. Człowiek stanowiący przedmiot antropologii jest podmiotem, który nadaje sens wszelkiemu poznaniu rzeczywistości przyrodniczej, dlatego też zostaje uznany za fundamentalną wartość świata przyrody. Aktywność poznawcza podmiotu stanowi źródło odkrywania sensu własnego istnienia i świata. Sedlak sformułuje stanowisko zbliżone do antropocentryzmu: „Człowiek jest centralnym problemem, wszystko dla niego, przez niego, z powodu niego, o niego, przy okazji niego.”¹⁷ Eksponowana problematyka teorio-poznawcza doprowadza do uznania człowieka za „detektora przyrody”, determinującego w swym procesie poznawczym istnienie rzeczywistości przyrodniczej. Poszukiwania sensu istnienia wszechświata kierują się w stronę świadomie egzystującego i poznającego podmiotu, urzeczywistniającego kategorię sensu i wartości. Wyznaczona zostaje relacja człowiek – życie –

¹⁶ Idem: *Wybrane zagadnienia z bioelektroniki*. W: Idem: *Inną drogą...*, s. 333. Tenże artykuł drukowany pierwotnie pod tym samym tytułem w: „Kultura, Oświata, Nauka, Miecznik Stowarzyszenia PAX” 1984, nr 2, s. 116–124.

¹⁷ Idem: *Życie jest światłem*. Warszawa 1985, s. 161.

wszechświat, konstytuująca wszelką wartościową refleksję nad człowiekiem. W odkrytej symetrii człowiek – świadomość – życie – wszechświat znajduje wyraz wielopłaszczyznowa problematyka jedności bytu, jedności przyrody, jakiejś „metafizycznej” jedności o kosmicznym charakterze. Poszukiwane miejsce człowieka we wszechświecie autor odzwierciedla w stwierdzeniu, że przez człowieka przebiega oś ewolucji wszechświata, że stanowi ważną, świadomą część całości. Człowieka postrzega autor jako cel ewolucji wszechświata. Zarysowaną perspektywę rozumienia człowieka w kontekście całości bytu można odczytać jako próbę paralelizacji stanowiska P. Teilharda de Chardina. Dla Sedlaka przyjęcie tej perspektywy stanowi próbę konstytucji modelu *homo cosmicus*. Powstaje koncepcja człowieka jako „detektora przyrody” i wszechświata. W nowej perspektywie autor podejmuje problem twórczej aktywności człowieka w świecie, która wyraża się w jego „elektromagnetycznym przetwarzaniu” naturalnego środowiska. „Elektromagnetyczna twórczość” człowieka doprowadza do powstania – jak określa Sedlak – „elektromagnetycznej architektury”, znajdującej odbicie w produkcji sztucznych fal elektromagnetycznych, przenikających środowisko jego życia. Z perspektywy „elektromagnetycznej twórczości” współczesnego człowieka nowego znaczenia nabierają możliwości adaptacyjne człowieka do przestrojonego środowiska. W ramach bioelektroniki zaproponowano wiele modeli, które stanowiąc specyficzne metody badania czy też sondowania procesów życia w biomasie na poziomie kwantowym, wyznaczają zakres i definiowanie pojęcia organizmu i środowiska. Funkcjonujące w bioelektronice modele badania życia: model bioelektroniczny – model chemoelektroniczny, model elektromagnetyczny, model bioplazmowy, wyznaczają nowe perspektywy rozumienia środowiska życia człowieka. Środowiska – jak stwierdzi Sedlak – nie można definiować, przyjmując za kryterium opozycje wobec organizmu, istnieje ono zawsze i wyłącznie w odniesieniu do biosfery i stanowi „elektromagnetyczny surowiec”, z którego korzysta organizm. Środowiska nie da się pojmować jako „otoczenia” organizmu, gdyż stanowi ono integralną część żywego ustroju. Człowiek i jego środowisko współtworzą jeden układ. W świetle bioelektronicznej definicji organizmu i środowiska innego wymiaru nabiera „elektromagnetyczna twórczość” człowieka. Ukazując sytuację współczesnego człowieka na tle postępu naukowo-technicznego, autor omawia symptomy kryzysu wyzwalające katastroficzne wątki.

Zagadnienia antropologiczne ponownie podjął Sedlak w pracy *Na początku było jednak światło* z 1986 roku. Problematyka antropologiczna obejmuje zagadnienia z zakresu antropologii przyrodniczej, czyli „kwantowej”, oraz antropologii filozoficznej. Z perspektywy bioelektronicznej wizji rzeczywistości autor stawia problem genezy życia i świadomości, a problem antropogenezy omawia w aspekcie procesu ewolucji kosmicznej. W pracy wyeksponowano rolę światła w procesie ewolucji kosmicznej wszechświata, wska-

zując jednocześnie twórczą aktywność światła jako czynnika kreatywnego, obecnego w procesie antropogenezy i hominizacji. Światło w rozpatrywanym procesie kosmoewolucji okazuje się kategorią poznawalną, będąc jednocześnie kategorią ontologiczną, ponieważ jest aktywne w procesie tworzenia nowych form istnienia materii biotycznej. Poznanie kategorii światła – jego atrybutów i własności – podejmowane pierwotnie przez fizykę, znajduje podstawę w bioelektronicznej wizji życia i świadomości. Światło to fala elektromagnetyczna, dlatego też Sedlak stwierdzi, że światło to również życie i świadomość. Przedstawił analizę roli światła jako czynnika antropogenezy i procesu hominizacji, wskazując jego znaczenie jako czynnika kreującego tworzoną przez człowieka sferę kultury i myśli – noosferę.

W rozważaniach filozoficznych podejmujących problemy z teorii bytu, światło postrzega autor w kategoriach immanencji. Procesy życia zachodzące w materii biotycznej wyrażają się światłem, ludzkie życie i refleksyjna świadomość wyrażają się światłem. Można w dużym uogólnieniu stwierdzić, iż każdy byt przyrody ożywionej, każde jestestwo ukonstytuowane zostaje dzięki światłu. „Człowiek – napisze Sedlak – jest światłem załamany w kryształ czasu.”¹⁸ W *Na początku było jednak światło* rozwija on ideę antropologii kwantowej, wcześniej użytkowany termin „antropologia kwantowa” zastępuje terminem „antropologia światła”. Antropologię światła – jak sugerują wypowiedzi – należy rozumieć jako antropologię przyrodniczą z szerokimi implikacjami natury filozoficznej, nie należy jednak intencjonalnie wiązać jej rozumienia z poetyckimi metaforami, które w mylny sposób refleksję mogłyby kierować w stronę teologii czy metafizyki. Antropologia światła ujmuje tylko kwantowy odcinek oddziaływań pomiędzy metabolizmem a zjawiskami elektronicznymi w materii biotycznej: procesy biochemiczne i procesy kwantowe w ludzkim organizmie. Sięgnięcie do kwantowych podstaw w konstrukcji człowieka stanowi propozycję przyjęcia nowej optyki badawczej w stosunku do człowieka. W *Na początku było jednak światło* obserwujemy proces ugruntowywania koncepcji *homo electronicus*. Rozpatrywanie człowieka przez pryzmat bioelektronicznych pojęć, jego bioelektroniczna interpretacja nie wpływają na zmianę jego obrazu w wymiarze fenomenologicznym. Analiza antropologiczna powinna uwzględnić szeroką skalę jego oddziaływań społecznych. W tym sensie następuje realizacja wcześniej przedstawionych postulatów odnośnie do problemów, które powinna uwzględnić antropologia kwantowa. Pojęcie organizmu, definiowane w ramach elektromagnetycznej teorii życia, umożliwia rozpatrywanie wzajemnego oddziaływania organizmów. Sedlak analizuje kwestię wzajemnych relacji, gdyż człowiek jest pojmowany jako byt egzystujący w świecie, w którym właściwy sposób istnienia wyraża się w relacjach międzyludzkich.

¹⁸ Idem: *Na początku było jednak światło...*, s. 119.

Sferę społecznego istnienia sprowadza autor do wzajemnego oddziaływania pól elektromagnetycznych. W antropologii światła organizmy „stykają się” polami elektromagnetycznymi, odbiór tych pól nie jest w pełni świadomy, gdyż natura nie wytworzyła narządów odbierających świadomie informację. W odbiorze informacji pośredniczy cała elektromagnetyczna natura człowieka. Pojęcie organizmu, stanowiące konsekwencję elektromagnetycznej teorii życia, stawia w innym świetle problem relacji międzyosobniczej, jak również wyznacza odmienny sposób rozpatrywania relacji typu organizm – środowisko. Zagadnienie ewolucji człowieka ukazuje twórca elektromagnetycznej teorii życia w aspekcie zmieniającego się środowiska elektromagnetycznego. Działalność techniczna człowieka determinowana postępem naukowo-technicznym przejawia się degradacją środowiska w jego aspekcie biochemicznym i jego elektromagnetycznej frakcji. Degradacja naturalnego środowiska człowieka, zmiana naturalnych czynników warunkujących ludzkie istnienie w świecie, techniczna produkcja pól elektromagnetycznych powodująca istnienie tzw. elektromagnetycznej architektury to czynniki, od których zależy stopień degradacji naturalnego środowiska życia (biochemicznego i elektromagnetycznego). Fakt ten implikuje jednocześnie pytanie otwierające współczesnego człowieka na kwestię jego przetrwania w zmieniających się warunkach środowiskowych, a tym samym nowe kwestie wymagające natychmiastowego rozważenia: problem adaptacji człowieka do nowych warunków środowiska oraz kwestię jego gatunkowego przetrwania w przyszłości. Analiza sfer istnienia, sposobów egzystencji człowieka współczesnego oraz jego aktywności w świecie ujawnia czynniki powodujące degradację środowiska człowieka, a zarazem naruszające jego sferę psychiczną (środowisko wewnętrzne). Konieczne jest przeciwdziałanie skutkom cywilizacyjnym i przeciwstawienie się degradacji środowiskowej. W ramach nowej ekologii formułuje autor postulaty ochrony naturalnego środowiska człowieka, z uwzględnieniem frakcji chemicznej i fizycznej, oraz postulaty ochrony wewnętrznego środowiska człowieka – jego sfery psychicznej.

W 1987 roku ukazał się artykuł Sedlaka *Humanizacja biosu*, zamieszczony w pracy *Człowiek – pytanie otwarte. Studia z logoteorii i logoterapii*, pod redakcją Kazimierza Popielskiego (Lublin 1987, s. 153–162). Tematem tej krótkiej rozprawy jest próba rekonstrukcji procesu konstytuowania się człowieczeństwa. Etapowo pojęty proces hominizacji ukazał Sedlak jako drogę powolnego wyzwalańia się człowieka od determinant czysto zoologicznych i przyrodniczych (środowiskowych). Proces konstytucji człowieczeństwa wyznaczony został – zdaniem autora – faktem odkrycia świadomości i czasu, postępujący proces hominizacji dokonuje się w drodze buntu, a także przez śmierć i miłość.

Rozpatrując z perspektywy czasowej ewolucję myśli antropologicznej Włodzimierza Sedlaka, kształtowanie się w jego twórczości problematyki

człowieka w świecie przyrody, podkreślić należy, iż analizowanie zagadnień mieszczących się w sferze zainteresowań antropologii kwantowej odbywa się przez integrację obszarów, które tradycyjnie przypisywano antropologii przyrodniczej i filozoficznej. W założeniu autora, antropologia przyrodnicza stanowiłaby podstawę antropologii kwantowej, wyznaczając tym samym sposób rozpatrywania człowieka jako bytu przyrodniczego i wykorzystując właściwy tej antropologii sposób stawiania pytań oraz poszukiwania odpowiedzi. W przekonaniu Sedlaka, nierozsądne byłoby dążenie do zrozumienia człowieka bez uwzględnienia jego biologicznych podstaw, które w przypadku bioelektronicznego definiowania organizmu są podstawami sięgającymi w wymiar kwantowy. Wyjaśnienie natury człowieka, procesów życia i fenomenowi świadomości bez uwzględnienia procesu bioewolucji jest niemożliwe. Idea antropologii kwantowej, jakkolwiek znajduje swą podstawę w antropologii przyrodniczej i związanymi z nią teoriami, nie może się ograniczać do rozważań właściwych antropologii typu przyrodniczego. W rzeczywistości bowiem w ramach „nowej antropologii” formułuje się pytania, na które tradycyjnie pojmowana antropologia przyrodnicza nie jest w stanie udzielić odpowiedzi, ponieważ są to pytania dotyczące kwestii istnienia świadomego jestestwa w świecie, kwestii poznania podmiotu i świata zewnętrznego, problemu twórczej aktywności człowieka w świecie kultury i wartości. Są to zatem pytania, które można rozważać w ramach antropologii filozoficznej. Dlatego też Włodzimierza Sedlaka idea współczesnej antropologii opiera się na założeniu, że antropologia przyrodnicza potrzebuje bezpośredniego komplementarnego uzupełnienia antropologią filozoficzną.

Antropologia przyrodnicza i antropologia filozoficzna, zgodnie z ideą integracji bytu i komplementarnego rozpatrywania problematyki człowieka, poszerzona zostaje o problematykę mieszczącą się w ramach antropologii teologicznej.

Rozważania o charakterze metafizycznym zawiera opublikowana w 1989 roku *Technologia Ewangelii*. W metafizycznej perspektywie podjął Sedlak problem istnienia człowieka, wszechświata i Boga. Przyjętym w sferze stanowiskiem metafizyki stał się chrześcijański ewolucjonizm zawierający wątki personalistyczne. Sens ludzkiego istnienia ukazany został przez pryzmat wiary, cierpienia, miłości chrześcijańskiej, wolności człowieka i jego odpowiedzialności wobec drugiego oraz Boga. W nurcie rozważań właściwych antropologii teologicznej mieści się wydany w 1996 roku wybór rekolleksji z lat 1963–1973 *Zagubiony Bóg*. Personalistyczny charakter refleksji otwiera problematykę egzystencji człowieka wobec Boga. W ramach koncepcji „człowieka ewangelicznego” zaproponowanej w *Technologii Ewangelii* ponownie podjął Sedlak kwestię afirmacji wiary, wiary i ludzkich poszukiwań Boga, miłości chrześcijańskiej i ludzkiego cierpienia, problematykę ludzkiej wolności i odpowiedzialności.

Publikacje te poruszają na płaszczyźnie antropologii teologicznej (zwanej przez Sedlaka „antropologią światła” czy „metafizyką światła”) zagadnienia istotne dla współczesnego chrześcijanina: problem egzystencji człowieka i jego otwartości wobec świata, wybór istnienia – z Bogiem lub bez Boga, „bycie” i „uczestnictwo” w procesie ewangelicznym, problem miłości chrześcijańskiej, wolności i odpowiedzialności, problem cierpienia i przebaczenia. W koncepcji człowieka ewangelicznego ujawnia się ontyczna struktura człowieka – jest on otwarty na proces wewnętrznego doskonalenia się w sferze duchowej, poszukuje nowych wartości i sensu, nowych dróg i nowych możliwości. Ale prócz tego ujawnia się jeszcze inny rodzaj otwartości, mianowicie na drugiego człowieka i na świat. Człowiek ewangeliczny – jak zaznacza Sedlak – jest nie tylko „detektorem” przyrody, lecz uzyskuje status „detektora” Boga. Człowiek i Bóg – w tej relacji ujawnia się fundamentalna jedność człowieka z przyrodą, z Bogiem.

Rozważania antropologiczne znajdują kontynuację w publikacji z 1990 roku *W pogoni za nieznanym*. Charakter autobiograficzny nie przekreśla możliwości podejmowania zagadnień z zakresu antropologii filozoficznej. Problem człowieka Sedlak rozpatruje, eksponując sferę egzystencji, w szerokiej perspektywie problemów współczesności, które wymuszają dokonywanie wyboru modusów istnienia, wartości, poszukiwanie sensu w życiu. Z perspektywy człowieka XX wieku analizuje autor zarówno podstawowe tendencje zaznaczające się w kulturze, jak i sposób istnienia kształtowany nowymi trendami, obecnymi w kulturze, nauce i sztuce. Sytuację egzystencjalną indywiduum rozważa w kontekście szeroko pojętych uwarunkowań społecznych, kulturowych, naukowych i technicznych. Człowiek, traktowany jako spełniony fakt przyrody, ma własną ewolucyjną drogę, określony proces hominizacji czy jak pisze Sedlak – proces „stawania się człowiekiem”. Ten zapoczątkowany w przeszłości naturalnej i historycznej człowieka proces konstytuuje jego szczególne miejsce w świecie przyrody, gdyż wiąże się z kształtowaniem i przeobrażaniem świata przyrody. Specyficzna sytuacja człowieka konstytuuje jego odpowiedzialność za świat i istnienie w nim życia. W świecie ekologii polowej powraca Sedlak do kwestii kondycji człowieka egzystującego w zdegradowanym świecie wartości i ulegającym stałej degradacji naturalnym środowisku jego życia. Problemy ekologii wydają się implikować zasadnicze kwestie moralne, wymagające określenia i rozstrzygnięcia w nowej rzeczywistości naukowej, problem zdrowia człowieka implikuje podjęcie zagadnienia chorób cywilizacyjnych. Inną ważną kwestią jest szybki rozwój badań w dziedzinie genetyki i inżynierii genetycznej, wymuszających opracowanie regulacji prawnych, dotyczących kontroli nad badaniami genetycznymi. Kolejnymi problemami współczesności są: sztuczna produkcja pól elektromagnetycznych, emisja fal różnego zasięgu i nie zbadywany ich wpływ na zdrowie człowieka, także zagrożenie ludzkości spowo-

dowane istnieniem reaktorów jądrowych, produkcja broni nuklearnej stanowiąca zagrożenie całej ludzkości i życia na planecie, bezpieczeństwo człowieka i higiena pracy. Zagadnienia te wydają się implikować problemy z zakresu etyki szczegółowej, bioetyki: problem kontroli genetycznej, eutanazji, kontroli przeszczepów narządów, problem aborcji. Od sposobu rozwiązania tych podstawowych dla współczesnego człowieka kwestii zależy – jak sądzi Sedlak – przetrwanie człowieka w świecie i jego przyszłość.

Syntezę myśli antropologicznej stanowi ostatnia praca W. Sedlaka z 1993 roku *Człowiek i Góry Świętokrzyskie*. Sugerowane przez autora rozumienie tytułu odkrywa i wyznacza dwie rzeczywistości. Są nimi człowiek i wszechświat (ponieważ wszechświat jest tu symbolicznie sprowadzony do Gór Świętokrzyskich). Człowiek i wszechświat stanowią jednocześnie dwie kategorie wymykające się filozoficznemu i naukowemu oglądowi. Celem poznania naukowego jest poznanie rzeczywistości przyrodniczej, wyjaśnienie procesów życia i fenomenu świadomości refleksyjnej właściwej człowiekowi, poznanie fenomenu człowieka. Wielokrotnie podejmowane kwestie ograniczoności poznania w sferze nauki i filozofii raz jeszcze poddał Sedlak wnikliwej analizie, podobnie inne zagadnienia podejmowane we wcześniejszych pracach zostają wtórnie przywołane, lecz oprócz tego autor zajął się dylematami człowieka współczesnego: odnową moralną, możliwościami egzystencji – adaptacją do środowiska, przetrwaniem, postępem naukowo-technicznym i związaną z nim odpowiedzialnością człowieka za przyszłe pokolenia.

Charakterystycznym rysem myśli antropologicznej Sedlaka jest korzystanie z osiągnięć i przymysłów najnowszych teorii i koncepcji z różnych dyscyplin naukowych: fizyki, biologii, filozofii oraz teologii, dla których w ramach rozważań antropologicznych poszukuje się spójnej interpretacji. Refleksję Sedlaka cechuje nowy sposób rozpatrywania zagadnień dotyczących człowieka i jego istnienia w świecie. Autor bowiem uwzględnia komplementarność antropologii przyrodniczej wobec antropologii filozoficznej, która implikując nowe problemy, staje się komplementarna wobec antropologii teologicznej. W perspektywie trzech antropologii wydaje się możliwe budowanie spójnej teorii człowieka mieszczącego się w Włodzimierza Sedlaka bioelektronicznej wizji świata.

Elżbieta Struzik

FROM BIO-ELECTRONICS TO ANTHROPOLOGY – THE DEVELOPMENT
OF THE ANTHROPOLOGICAL PROBLEMS IN THE WORK
OF WŁODZIMIERZ SEDLAK

Summary

The present article shows the development of anthropological reflection in the scholarly and philosophical works by Włodzimierz Sedlak. The process of shaping the field of research proper to naturalist anthropology has been presented against the background of reflections on the bio-electronic vision of life. It is exactly against this background that the concepts of *homo electronicus* and of *homo comicus*, with the problems peculiar to them, can come into being. The naturalistic vision of man may serve as a point of departure for analyses belonging already to philosophical anthropology. The problems typical of the philosophical analysis implies questions of a metaphysical nature. Within the framework of theological anthropology, the problem of the relationship between man and God. Reflections on this subject are characteristic of Christian evolutionism and personalism.

Elżbieta Struzik

VON BIOELEKTRONIK ZUR ANTHROPOLOGIE – DIE ENTWICKLUNG
DER ANTHROPOLOGISCHEN PROBLEMATIK IN DEN WERKEN
VON WŁODZIMIERZ SEDLAK

Zusammenfassung

Der Artikel stellt die anthropologische Problematik in wissenschaftlichen und philosophischen Werken von Włodzimierz Sedlak vor. Der Entwicklungsprozess der Naturanthropologie wurde auf Grund von Erwägungen über bioelektronische Lebensvorstellung gezeigt. Gerade auf dem Grund entsteht die Konzeption von *homo electronicus* und *homo comicus* mit Hervorhebung der diesen Konzeptionen entsprechenden Problematik. Die Naturvorstellung von dem Menschen ist der Ausgangspunkt für die Analyse von philosophisch-anthropologischen Problemen, was dann metaphysische Fragen nach sich zieht. Im Bereich der theologischen Anthropologie wurde das Problem des menschlichen Daseins dem Gott gegenüber in Worte gefasst. Solche Erwägungen wurden im Rahmen des christlichen Evolutionismus und Personalismus durchgeführt.